

1848 A SZÁZAD ELEJI KANIZSAI SAJTÓBAN

KLAMÁR ZOLTÁN

I. A KANIZSAI ÚJSÁGÍRÁS KEZDETEI

Hatvan évvel a forradalmi események után, és tíz évvel az összeomlás előtt, a századelő teremtménye igyekezete Kanizsát a rendezett tanácsú városok sorába emelte, így lett Ókanizsából 1908-ban Magyarkanizsa. Ez idő tájt úgy tűnt, hogy a fejlődés íve töretlen lesz a boldog békeidőket élő monarchiában. Az iparosodás, a polgári fejlődés már nemcsak külsőségekben volt jelen a város életében. Malmok, téglagyárak, fűrésztelepek működtek, templomok, bankok épültek. Állt már a Vigadó a Népkertben, a főteret a szecessziós Úri kaszinó palotája ékesítette, és készen volt a városi szegényház is. Az előljárók terveket szövögettek egy új városháza építésére . . . Lüktetett hát a vidéki élet, a dualizmus fénykora volt ez az időszak, az egyesületek, dalkörök, asztaltársaságok ideje.

Ebben a pezsgő miliőben jelent meg az első kanizsai hetilap, a *Kanizsai Újság*. 1908-tól 1910. január 9-éig Tóth Zoltán volt a lap szerkesztője, a kiadó tulajdonosa pedig Bruck P. Pál helybeli nyomdatulajdonos.

A szerkesztő Tóth Zoltántól azután megvált Bruck P. Pál és a továbbiakban egyedül szerkesztette a lapot. Vasárnapi újságnak indult, ám a hetilap egy rövid ideig, 1911. január 1-jétől ugyanazon év június 22-éig heti két alkalommal csütörtökön és vasárnap jelent meg.

Néhány évvel a *Kanizsai Újság* megjelenése után új lap került az akkor 11 000 lelket számláló város közéletének asztalára, a *Kanizsai Ellenőr*. 1911-től tehát két hetilap jelent meg egymással rivalizálva, mindkettő vasárnapi újság volt. A Pósa József szerkesztette *Kanizsai Ellenőr* a MIKE, a Magyarkanizsai Ifjúsági Közművelődési Egyesület hivatalos lapjaként jelent meg, és merészen felvállalt ellenzéki szerepet töltött be a közéletben. A lapot a város másik nyomdatulajdonosának, Léderer Manónak a segítségével adták ki.

A két lapot átnézve megfigyelhető, hogy a város iparosai, kereskedői és minden bizonnyal a közélet is két táborra szakadt. Az a réteg, amelyik a *Kanizsai Újságban* hirdetett, nem jelentkezett hirdetőként a *Kanizsai Ellenőr* hasábjain, és fordítva.

Annak ellenére, hogy a két újság különböző nézeteket vallott ugyanazon városi történésekről, egyben nagyon hasonlítottak: mindkét lap megkülönböztetett figyelmet szentelt az 1848-cal kapcsolatos híreknek, eseményeknek. Mindent közzétettek, ami közvetlenül vagy közvetve kapcsolódott a nagy idők eseményeihez. A megjelent cikkeket három csoportba sorolhatjuk: a) tudósítások az ünnepi megemlékezésekről, illetve azok előkészületeiről, b) híradások az öreg honvédekről, c) 48-cal közvetlenül vagy közvetve kapcsolatba hozható történetek közlése.

II. TUDÓSÍTÁSOK AZ ÜNNEPI MEGEMLÉKEZÉSEKRŐL

Ezek az írások képezik az 1848-cal kapcsolatos cikkek zömét, ami tulajdonképpen érthető is, hiszen időben már meglehetősen távol vagyunk az eseményektől és igazán kiemelkedő, a szabadságharcot megjárt személyisége nincs a városnak. Igaz ugyan, hogy még nem egy '48-as honvéd él, sőt van egy százados is az élők sorában, ám igazából senki sem foglalkozik ezekkel az emberekkel.

1909. március 14-én a *Kanizsai Újság* az alábbiakat közli a lap 3. oldalán: „Március idusa. Magyarkanizsa város közönsége ez évben is nagyszabású ünnep keretében üli meg március 15-ét.”

Tárgyilagos hangvételű cikkben az események tényszerű felsorolásával megelégszik a névtelen cikkíró. A következő évben némileg változott a cikk hangvétele, az eseményről a lap első oldalán, vezércikkben számol be a *Kanizsai Újság*. Bruck P. Pál, mint felelős szerkesztő és kiadótulajdonos fontosnak tartotta a lap hasábjain visszaadni a nap hangulatát, és rámutatni néhány fonákra is. A cikk címe: *Március 15-e*.

A pátozzsal átítatott ünnepi hangulatot azonban megzavarta a város urainak viselkedése. A széthúzás jeleként értékelt megmozdulásról a következőket olvashatjuk a vezércikk sommás befejezéseként: „Megjegyezni óhajtjuk még, hogy nem tartjuk éppen helyesnek és izlésesnek, hogy az Urak egy némelyike, akik az általuk kiforszírozott hivatalos banketten, – melynek kötelező ívét alá is írták, nem jelentek meg, hanem 5 óra felé hirtelen külön vacsorát rendeltek a Prohászka-féle vendéglőben és ott ünnepelték ezen napot. Március 15-e az e g y e n l ő s é g napja, n e m szabad különbséget tenni úr és paraszt között, mert a mérleg mindig az utóbbiak javára fog esni.”

Az 1911-es esztendőben négy cikk is foglalkozik a városban tartott március 15-ei ünnepséggel. Március 5-én egy rövid közleményben adja hírül a *Kanizsai*

Újság, hogy a Kaszinó elnöksége felhívást intéz a városban működő egyletek elnökségeihez, hogy alakítsanak rendezőbizottságot. A rendezőbizottság feladata az ünnepség szervezése, lebonyolítása és a még életben lévő agg honvédek megvendéglése. Az értekezlet időpontja március 5-e este hat óra, helyszíne a Kaszinó palotája.

Március 12-én két cikk foglalkozik az ünnepség rendjével. A leírásból kiderül, hogy a korábbi évekhez hasonlóan az ünnepély az egyletek felvonulásával kezdődik, mely felvonulás célja a katolikus és az izraelita templomban tartandó istentiszteleteken való részvétel. „Az ünnepély egyik legélvezetesebb, legfényesebb pontja a rabbi által tartandó egyházi alkalmi beszéd lesz. Páratlanul szép és minden ízében hazafias szóoklatot szokott tartani a rabbi úgy, hogy nemcsak az intelligensebb elem, de még a köznép is gyönyörködni szokott igazi művészi beszédében.” A vezérszónok dr. Török Andor helybeli fiatal ügyvéd volt, a *Nemzeti dalt* Kálnai Dezső szavalta, a *Himnusz*t és a *Szózatot* a Polgári Dalkör énekelte. A hivatalos társasvacsorát a Börcsök-féle vendéglőben tartották.

1912-ben ötödik évfolyamába lépett a *Kanizsai Újság*. Március 17-ei számának első oldalát a nemzeti ünnep eseményeit tárgyaló vezércikk foglalja el. A *Március 15-ére* címet viselő vezércikk hangneme igencsak elgondolkodtató, mert túl azon, hogy közli az ünnepség rendjét és a szónokok nevét, kommentárjában egyértelműen kimondja, hogy valami nagyon nincs rendben a kor magyar társadalmában. Meglehetősen elpolitizálták a nemzeti ünnepet. „Széles ez ország ünnepelte tegnapelőtt a szabadság, a szabad sajtó ünnepét – írja a névtelen cikkíró, majd így folytatja. – Szebbnél szebb ünnepi beszédekben és felköszöntőkben, versben és prózában zengették hivatottak és hivatatlanok a szabadság dicséretét. A márciusi nagy napokról szóltak a himnuszok!” Az ünneplés rendjének leírása után emígyen folytatja a megkezdett gondolatmenetet: „Nem ünneprontásból, csak velünk született scepticismusból szeretnők egyik-másik szónoktól megkérdezni, mi is hát tulajdonképpen a szabadság, amelynek ünneplésében szóvirágot – szóvirág mellé halmozva fon koszorút a márciusi nagy napokra. (. . .) Ma-holnap nem marad más ez ünnepekből mint a napi politika hangos demonstrációja, amely ezen politika ár-apálya szerint, hol magasan csapkodja a közélet szikláit, hol pedig szép csendesen locsogva meghúzódik a fővényes partok lábánál. Ha magasan jár a politikai szenvedélyek árja, nagy hangosan szavaljuk: »Talpra magyar, hí a haza!«, nyugodalmas időkben ellemben szép csendesen. Választások előtt fortissimó énekeljük, hogy mindnyájunknak el kell mennünk, csendes időben ellemben csak piáno, úgy a forma kedvéért.”

A nemzeti ünnep megülésébe is belejátszik, belekeveredik az aktuális politika. Különösen érződik ez az olyan kevert etnikumú környezetben, mint

amilyen Kanizsa városa. A cikk legfőbb erényének, túl az élcélődő hangnemen azt kell tartanunk, ahogyan a kérdést magát megközelíti. A '48-as események azon eredményét helyezi előtérbe – jobbágyfelszabadítás –, amit volna miért megünnepelni a városban élő más vallási, etnikai kisebbségeknek is.

Az 1913-as és az 1914-es esztendőben megjelent cikkekből kiviláglik, hogy a boldog békeidőknek vége szakadt. 1915-ben még megjelenik a *Kanizsai Újság*, de már nem közöl helyi híreket. A háborúban álló országok hadi sikereiről ad rövid jelentéseket csupán.

III. HÍRADÁSOK ÖREG HONVÉDEKRŐL

Legtöbbször az újság rövid híreket közreadó rovatában találkozunk mindössze pár mondatos közleménnyel, melyben hírül adják az olvasónak, hogy ismét távozott az élők sorából egy öreg honvéd. Az első ilyen közlemény a *Kanizsai Újság* 1909-es évfolyamának február 7-ei számának harmadik oldalán olvasható: „Nagy idők tanúja. Remete Lukács volt 1848. 49. honvéd magyar-kanizsai lakos e hó 5-én meghalt 79 éves korában. Az elhunyt Kossuth Lajosnak szolgája volt s urát a világsi gyásznapi után Törökországba kísérte.” A kanizsai Szt. Örözügyalok plébánia anyakönyve szerint Remete Lukács 1829. október 15-én született, és még aznap meg is keresztelték. Apja néhai Remete Pál, anyja Vadász Ágnes. Mindössze 19 éves volt, amikor honvédként bekapcsolódott a forradalmi eseményekbe.

1909. május 16-án a lap harmadik oldalán egy újabb rövid cikk található a hírek rovatban. Címe *Hány negyvennyolcas honvéd él még?* „A vidéki honvédegyletekből beérkezett jelentések szerint az országban még mintegy nyolcezer nyugdíjas negyvennyolcas honvéd él. Tábornok már csak egy van, Görgei Artur fővezér, ezenkívül él még 18 törzstiszt, 617 tiszt és 7192 altiszt és közvitéz. Mivel azonban a tehetősebb volt negyvennyolcas honvédek közül a legtöbben nem veszik igénybe a nyugdíjat, bátran állíthatjuk, hogy még mindig körülbelül tízezer nagydők tanúja van életben azokkal a nemzetörökkel együtt, akik csak néhány havi szolgálatra kötelezték magukat.” Tudjuk, hogy szinte minden városban létezett honvéd egyesület, sőt a hatvanadik évfordulón életben lévő öreg honvédekről csoportképek készültek, pl. Topolyán a templom előtt, ám Kanizsán mindeddig nem sikerült ilyen dokumentumok nyomára jutni.

IV. KÉT '48-CAL KAPCSOLATOS TÖRTÉNET

Mindkét történet a *Kanizsai Újságban* jelent meg és a történetek közös vonása, hogy szabadságharc utáni eseményeket mondanak el. Az első az életmentő Kossuth nőtét éneklő halászé, a címe Kossuth Lajos azt üzenté . . .

„Az elnyomatás szomorú korszakában, amikor bűn volt a nemzeti érzésnek legparányibb megnyilatkozása is, a legkegyetlenebb módon üldözték a Kossuth-nótát, a magyar nép nótás imádságát.

Szomorú büntetés, nehéz fogság várt arra, aki ennek a dalnak mélabús hangjai mellett próbált vigasztalást keresni égő hazafiúi fájdalmára. Annál csodálatosabb, hogy ebben a korban egy embernek életét mentette az üldözött dallam. De hadd beszéljen maga a történet.

G. János honvéde őrmester a szabadságharc leverése után visszatért elhagyott foglalkozásához, a halászathoz. Magyarokánzsán telepedett meg, és csöndes visszavonultságban élt mesterségének.

Egy tavaszi napon, amidőn nagyon magas volt a Tisza állása s erős a víz sodra, a túlsó oldalra akart jutni a halász csolnakán.

Alig evezett a víz közepéig, felborult a csolnak, s az öreg a folyamba esett. Kitűnő úszó volt, de örvénylő helyre került, s a legnagyobb erőfeszítéssel sem tudott kiszabadulni veszedelmes helyzetéből. Kétségbeesésében segélyért kiáltott.

A parton két zsandár állott. Kárörvendezve, mozdulatlanul nézték a halálos vergődést, majd gúnyosan kiáltottak feléje:

– No, Kossuth kutya, most fan neked belefulsz! Notyon jó fan így! Egy ferfluchte Kossuth huddal kéféseb lesz.

– Ha keresztények vagytok, mentsetek meg. Eseng a fuldokló.

Hiába! A Bach-hősökben erősebb volt a vak gyűlölet a felebaráti szeretetnél. A halász már-már esztét veszét, midőn hirtelen különös ötlete támadt. Talán azért, hogy egy szent dal legyen végső imája, vagy talán azért, hogy utolsó percében is megbosszantsa a parton álló emberbőrbe bújt fenevadakat, ott a halál torkában, végső erőmegfeszítéssel, rázendíti ahogy csak bírja:

Kossuth Lajos azt üzente,
Elfogyott a regimentje . . .

A »veszedelmes« dallam kihozta sodrából a két zsandárt.

– Was? Kossuth-nóta mersz énekelni? Rebeller? Majd adunk mi neked mindjárt Kossuth-nótát.

S a másik pillanatban már csolnakba ültek, egy-két evezőcsapás s elérik a fuldoklót . . . kihúzzák a vízből, partra szállítják, s nagy gaudiummal viszik a polcájhoz, útközben gúnyolódnak vele.

– Majd lesz neked Kossuth-nóta! Te kutya!

A jól fegyelmezett zsandárok el tudták volna nézni hogyan pusztul el a hullámokban egy embertársuk, de az ellen már fellázadt a lelkük, hogy valaki jelenlétükben a gyűlölt nótát merje énekelni. Ilyen idők voltak akkor!

1912.

5. évfolyam, II. szám

március 17.

Fővárosi
MAGYAR
Minden
MAGYAR

KANIZSAI UJSÁG

Társadalmi és közgazdasági lap.

Hirdetési
Munkatársak
Nyitási
Hatalmas
szereplés

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
MAGYARKANIZSA.

Feladvény szerkesztő és kiadóhivatal:
BRUCK P. PÁL

Hirdetési és kiadóhivatal, közgazdasági
szereplés és közgazdasági

Március 15-ére

Státes ez ország Ünnepele legnapelőtt a szabadság, a szabad sajtó ünnepe. Szébbnél-szebb Ünnepi beszédekben és felkötésűekben, versben és prózában szegélyt hívtak és hívtak a szabadság és a szabad sajtóért. A márciusi nagy napokról szóltak a hymnusok!

Városunkban az ünnepegy sorrendje a következő volt.

I. Reggel fél 6 órakor a töltött zenekar riadó fújva járja be a várost. II. 8 órakor az együnetiek zászlók alatti zeneiáreltel a városába előtti tere vonulnak. III. 9 óra előtt 10 perccel indul a városkaza előtt levő téri a róm kath. templomba a következő együnetekben: 1. A Tölgzők és zenekarral 2. A 48-as honvédek 3. A városi tanács 4. A gyülekelet 5. A többi együnetiek és testületek zászlókkal. IV. 9 órakor ünnepi szent mise a r. k. egyházban V. Ennek bevégettel átvonul a az izr. templomba, hol ünnepi beszéd fog tartatni. VI. Innen a metét a jacterre, az ünnepegy színterére vonul. Az ünnepegy kedvezőtlen idő esetén a nagyérdemű nagyterembe fog megtartatni. VII. Az ünnepegy programja: 1. Szózat. Éneklés a dalok. 2. Alkalmi költemény szavalja: Kalya Gyula ur. 3. Ünnepi beszéd. Tartja: dr. Batta Péter ur. 4. Rákóczi induló. Éneklés a gyeres kar. 5. Hazaifas költemény Gárdonyi Gézáól. Mandja Páncsél Imre ur. 6. Hímnusz. Éneklés a dalok. VIII. Az Ünnepegy után a közönség a „Kovács Lajos azt Üntés” című dalát énekelve szétvonul. Este 7 órakor hivatalos banket a városkaza. Banket az egyes körökben.

Nem Ünneponról, csak a veletlenül septiclismaból szeretünk

egyik másik szónoktól megkérdezni, mi is tud tulajdonképen az a szabadság, a melynek Ünnepejében szörnyet – szörnyet mellé halmozza fon szörnyet a márciusi nagy napokra.

Váleményünk szerint vajmi kevesen vannak azok, kik az első pillanatban a kérdésre válaszolni tudnának, mert e választás szívünkben lelkünkben kell lakoznia, pedig jórészt csak ajkaink elhaló szava a meynről keblünk nem tud semmit.

De est ut caedatjuk. Valamint az egészséges ember nem tudja mi az egészség a csak a beteg áhítja azt az állapotot, a melyben minden testrészt és szervét fájdalom nélkül akadálytalanul használhatná: szonképen a mi karunk, a mi szemredekünk, a mi szabadság hősegecsobb élvezete mellett nőtt fel, a városi joggyűlést a jogtalanságon, a cenzura a törvény előtti egyenlőségét csak hírből, a tértémet évkönyveiből, ismeri; nem tudja mi a szabadság, a ugy vélekedik, hogy az emberiség mindig ez állapottban él, és köztödtől és soha rosszabb időket, keményebb uraimat nem is látott.

Ezért halványodik el evről – évre ez ünnepegyet lelkes fénye, ezért degradálódik ez Ünnepegyet beúsége inkább és inkább formává Ma-holnap nem marad más ez Ünnepegyből mint a napi politika hangos demonstrációja, a mely ezen politika dr-ápalya szerint, hol magasan csapkodja a közélet sziklái, hol pedig szép csandesen locogva meghúzódik a fővényes partok lábánál.

Ha magasan jár a politika szuevedélyek írja, nagy hangosan szavaljuk: „Talpra magyar, hí a haza!”, nyugodtalan időben ellensúly szép csandesen. Választások előtt forrásmű énekeljük, hogy mindnyájunknak el kell mennünk, csendes időben ellenben

csak pihónó, ugy a forma kedvéért. De hát mi is voltaképen a szabadság?

Közönségesen azt feleljük rá, hogy az az állapot, amelyben az ember azt teheti, a mit akar.

Ha ez volna a szabadság, akkor az ember legkorábbi állapotában, a mikor még barlangokban és fodorokban lakó vadállat volt, élte szabadságának virágkorát, akkor volt csak egészen szabad.

Ámde, ha ez volna a szabadság legideálisabb állapota, akkor az ember nem mindél előbb el le pusztult volna. Mert az ember ha tudatának felte nem rak, akkor rosszabb és gonoszabb az erők legvérengzőbb állapota, a farkasnál. Ez csak az üdög állat a végtelenség fokozott dühében tud majd meg és halja fel önsajátját, az ember pedig gyilkolja önsaját minden tudok nélkül le vagy csak hirtelen semmisségéért. Ez az állapot tehát legfeljebb az anarchia idejéig lehet, de szabadságra nem vezetethet soha.

Szabadság alatt azt az állapotot értjük, hogy az ember a társadalom által megvont korlátok helyett tehesz amit akar, mondja a másik

Ez ugyan már közelebb áll a tulajdonképeni szabadsághoz, de viszont nem szabadság. Ha ugyanis korlátolt vagyunk cselekvésünkben, akkor nem vagyunk szabadok. Teljesen mindegy akár az erősebbnek hatalma vagy a sokadalom törvénye korlátos bennünket, minthely a korlát fenáll, a szabadság megvan!

A szabadság leguemeesebb értelmében azon állapot, a mikor az ember cselekvésében egyáltalán nincsen korlátozva, és önmagától minden parancs és büntetésről való félelem nélkül azért teszi a jót, az erkölcsöt, mert az, a mit tenni akar, és kerü-

Lichtig Jenő felhívja a nagyérdemű közönség figyelmét, hogy megérkeztek dús választékban a **TÁVASZI SZÓVET ÜDONSÁGOK**, melyek a legköltségesebb igényeket is kielégítik.

— angol irizszabó —
MAGYARKANIZSÁN.

A szegény halász örömmel szenvedte el a reá mért büntetést, de egész életén át büszke volt arra, hogy őt a Kossuth-nóta mentette meg a biztos haláltól.”

A másik történet is kapcsolódik a forradalom hagyományához, mégpedig úgy, hogy ebben az esetben is a Kossuth-nóta a történet kulcsa. A rövid cikk címe: *Órmesterből hadnagy*. A másik oldal közepén hozza a hírt a *Kanizsai Újság* 1911. február 9-ei számában. „A hivatalos lap közli, hogy a király Szigeti József nagykanizsai 20. honvéd gyalogezredbeli őrmestert a magyar honvédség állományában előbb viselt hadnagyi rangfokozatába kivételesen kegyelemből kinevezte. A király elhatározásának érdekes háttere van. Szigeti hadnagyot két évvel ezelőtt fokozták le – a Kossuth-nóta miatt. A délceg hadnagy egy vendéglőben mulatott. Pezsgőzés közben felhangzott a Kossuth-nóta, és ekkor Szigeti elkövette azt a nagy bűnt, hogy nem vágott végig a cigányon, hanem együtt énekelte mulatótársaival a hazafias dalt. Szigeti ezért súlyosan bűnhődött. Feljelentették és a katonai becsületbíróság megfosztotta tisztii rangjától, őrmesterré degradálta és áthelyezte a nagykanizsai 20-ik gyalogezredhez. Két évig szolgált mint őrmester a volt hadnagy, és ez idő alatt annyira elnyerte felebbvalói megelégedését, hogy a honvédelmi miniszter kegyelemre ajánlotta a királynak. És ő felsége meg is bocsátott a Kossuth-nótás hadnagynak. Visszaadta neki az arany kardbojtot, a tisztii egyenruhát.”

Meglehető történet 63 évvel a forradalmi események és 44 évvel a kiegyezés után.

A kanizsai sajtó tehát vidéki laphoz mérten minden olyan történetre odafigyelt és a híranyagban közreadott, ami kapcsolódott a „nagy idők” eseményeihez.

Sajnos semit sem tudunk e cikkek szerzőiről, ugyanis csak elvéve tüntették fel az újságírók nevét, ám az általunk vizsgált tematikájú cikkek esetében ez egyszer sem fordult elő.